

наділений компетенцією на застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, – слідчим суддею, судом.

Варто підтримати підхід, що формується за цим напрямом в судовій практиці [2; 3], й передбачає надання судом дозволу на етапування (доставку) обвинуваченого до ВЛК для проходження медичного огляду й визначення ступеня придатності до несення військової служби в умовах воєнного стану.

З метою конкретизації процесуального порядку скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження (продовження) військової служби вбачається за доцільне доповнити частину першу статті 616 КПК України абзацем шостим наступного змісту: “Дозвіл на етапування особи до відповідної військово-лікарської комісії для проходження медичного огляду й визначення ступеня придатності до несення військової служби надається слідчим суддею, судом за клопотанням сторони захисту або прокурора”.

#### ***Список використаних джерел***

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
2. Ухвала Козелецького районного суду Чернігівської області від 16 січня 2025 року, провадження № 1-кп/734/63/25, справа № 734/1670/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124456692>
3. Ухвала Київського районного суду м. Полтави від 07 січня 2025 року, провадження № 1-кп/552/82/25, справа №552/6546/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124246426>

***Капустинський Максим Вікторович,***  
здобувач наукового ступеня доктора  
філософії кафедри кримінальної юстиції  
Національної академії внутрішніх справ

### **СУБ'ЄКТИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВІДСТОРОНЕННЯ СУДДІ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ**

Тематика здійснення кримінального провадження щодо судді загалом, та відсторонення його від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності

зокрема, не втрачає своєї актуальності протягом усього періоду реформування судової гілки влади.

У доктрині кримінального процесу відсторонення від посади розглядають як захід забезпечення дієвості кримінального провадження, що полягає і у тимчасовому вимушеному недопущенні особи, яка перебуває у певних службових відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями, до виконання своїх функціональних обов'язків; і у обмеженні конституційного права особи на працю в разі, коли перебування підозрюваного на посаді сприяло вчиненню кримінального правопорушення та може зашкодити неупередженості та повноті досудового розслідування; і у корекції поведінки підозрюваного (обвинуваченого) та створенні належних умов для здійснення судочинства; і у забезпеченні виконання майбутнього покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

У ст. 155 КПК України передбачено загальну процедуру відсторонення від посади, яка поширюється на усіх посадових осіб окрім суддів, стосовно яких у ст. 155-1 КПК України передбачено спеціальний порядок застосування аналізованого заходу, згідно з яким рішення про відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності ухвалюється Вищою радою правосуддя (далі – ВРП) на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора (виконувача обов'язків) або його заступника.

Уповноваження ВРП на застосування відсторонення судді від посади виправдано та пояснюється посиленням незалежності суддів і недопущенням випадків втручання в їхню діяльність під час здійснення правосуддя. У свою чергу у науковій літературі зустрічаються різні позиції стосовно делегування повноважень слідчого судді ВРП. Аналіз доктринальних джерел надає можливість виокремити кілька точок зору. В. І. Фаринник аналізуючи законодавство станом на 2014 рік, коли рішення про відсторонення судді від здійснення правосуддя приймала Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС), обґрунтовував міркування про необхідність застосування аналізованого заходу суддею, судом на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України та згоди ВККС [1, с. 166].

На переконання Р. Д. Арланової, таке виключення суду з процесу ухвалення рішення про відсторонення судді від посади є не досить обґрунтованим та логічним. Більш правильним, на думку вченої, є надання права на відсторонення судді Верховному Суду України, до якого з відповідним клопотанням звертається Генеральний прокурор України (а це клопотання, у свою чергу, вже може бути погоджено з ВККСУ) [2, с. 266].

Натомість у своїй практиці Європейський суд з прав людини підтверджує можливість ВРП вирішувати питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, адже, як убачається із п. 74 Рішення Суду «Savino and Others v. Italy» (Application no. 17214/05, 28 April 2009), реалізовувати судові функції поруч із судом можуть і інші органи, зокрема адміністративні та законодавчі, за умови таких критеріїв як: наявність організованої процедури з повною юрисдикцією та обов'язковість рішення такого органу для сторін судового процесу [3]. В цілому порядок вирішення питання про застосування аналізованого заходу стосовно судді, що передбачений положеннями КПК України, Законів України «Про судоустрій та статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», відображає згадані критерії. Поруч з цим, можливість реалізації судової функції, на нашу думку, можна обґрунтувати і суб'єктивним складом цього органу, більшість членів якого сформована із суддів.

Отже, на перший погляд саме на ВРП покладаються повноваження щодо прийняття рішення про відсторонення судді від здійснення правосуддя. Однак, враховуючи положення ч. 3 ст. 154 КПК України, це далеко не повний перелік суб'єктів, уповноважених на прийняття вказаного рішення. Питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством.

Принагідно зауважимо, що суддею (згідно ст. 3 КПК) є голова, заступник голови, суддя Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, апеляційного суду, місцевих загальних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний.

Згідно зі ст. 128 Конституції України призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням ВРП в порядку, встановленому законом. Поруч з цим

Президентом України призначається частина суддів Конституційного Суду (п. 22 ч. 1 ст. 106 Конституції України).

З огляду на викладене виникає питання чи поширюються положення ст. 155-1 КПК України на суддів Конституційного суду України (далі – КСУ) і чи можна їх було б відсторонити від здійснення правосуддя на основі рішення ВРП. Правозастосовна практика переконує у протилежному з огляду на відсторонення судді КСУ Президентом України своїми указами від 29 грудня 2020 року та від 26 лютого 2021 року № 79/2021 та № 607/2020 відповідно.

Отже за наведених обставин Президент стає суб'єктом кримінального процесу, перебираючи на себе суддівські функції у відношенні осіб, яких він призначає згідно ст. 106 Конституції, у контексті застосування процедури відсторонення від посади як заходу забезпечення кримінального провадження. При цьому жодні гарантії справедливої судової процедури щодо участі слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника не застосовуються [4]. Таким чином можна констатувати окремі недоліки нормативної регламентації відсторонення суддів КСУ, призначених на посаду Президентом. По-перше, не зовсім зрозуміло який саме прокурор є суб'єктом внесення на розгляд Президенту України клопотання про відсторонення судді КСУ. Адже, з одного боку відповідно до ч. 3 ст. 154 КПК України суб'єктом внесення подання в цьому випадку виступає прокурор. Однак з іншого – як зазначено на сайті офісу Президента України, рішення було ухвалене після отримання та опрацювання фахівцями Офісу Президента клопотання Офісу Генерального прокурора, підписаного виконувачем обов'язків Генпрокурора [5]. По-друге, в чому полягає процедура розгляду, положенням яких нормативно-правових актів повинен відповідати порядок вирішення питання про відсторонення судді КСУ від посади: вимогам ст. ст. 156–158 КПК України або ст. ст. 63-64 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»? По-третє, яка форма та зміст рішення про відсторонення судді КСУ від правосуддя та чи підлягає таке рішення оскарженню. Враховуючи, що рішення ВРП про відсторонення судді від здійснення правосуддя ілюструє, що за своїм змістом та структурою вони практично ідентичні ухвалам

слідчих суддів про застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження в частині оцінки підстав, у тому числі наявності в особи процесуального статусу підозрюваного, ризиків, враховуючи посаду і соціальний статус, перешкоджати розслідуванню тощо.

Така процедура відсторонення судді КСУ, а точніше її відсутність, несе ризики і процесуально некоректно відображає порядок обмеження конституційного права судді КСУ на працю. Дану проблему також не залишив без уваги КСУ, реагуючи на відсторонення судді КСУ указом Президента України. Так, як зауважує Правовий департамент Секретаріату КСУ, виходячи з конституційного статусу суддів КСУ, та враховуючи специфіку їх призначення різними гілками державної влади (ст. 148 Конституції України), положення ч. 3 ст. 154 КПК України не можуть бути застосовані до тих суддів КСУ, які призначалися Президентом України. Інакше можна стверджувати про нерівний правовий статус суддів КСУ, та, фактично, зниження відповідних гарантій для суддів, що суперечить положенням ст. 149 Конституції України [6].

Отже, в цьому контексті привертати до себе увагу питання відсторонення від посади суддів КСУ, що призначаються Верховною Радою та З'їздом суддів України. Аналіз положень Конституції України, КПК України, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя» та «Про Конституційний суд» не дає відповіді на це питання. Тому, припускаємо, що стосовно таких суддів КСУ застосовуються загальні правила відсторонення від посади за рішенням слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження. Таким чином виникає ситуація, за якої відносно третин суддів КСУ рішення про відсторонення суддів приймає Президент України згідно з ч. 3 ст. 154 КПК України. Стосовно іншої частини суддів КСУ таке рішення приймає слідчий суддя у загальному порядку, тим самим законодавець поставив суддів даного суду у нерівні умови, чим порушив засаду рівності перед законом та судом у відстоюванні свого конституційного права на працю.

Резюмуючи, ґрунтуючись на дослідженні положень національного законодавства, можна зробити висновок, що

основним суб'єктом прийняття рішення про відсторонення від посади виступає слідчий суддя, чий повноваження законодавець делегує ВРП та Президенту України відповідно у зазначених вище випадках. Разом з тим, вважаємо, що порядок відсторонення судді КСУ від здійснення правосуддя Президентом не передбачає забезпечення умов для реалізації права судді на участь у розгляді клопотання про його відсторонення від посади, а відтак не забезпечує реалізацію принципів змагальності та рівності сторін.

### **Список використаних джерел**

1. Фаринник В. І. Відсторонення від посади: кримінальний процесуальний аспект. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2014. № 2(65). С. 162–171.

2. Арланова. Р. Д. Щодо відсторонення судді від посади за чинним КПК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 2(33). С. 264–268.

3. Case of «Savino and Others v. Italy» (Application no. 17214/05) : Judgment European Court of Human Rights 28 April 2009; final 28/07/2009. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-92505%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-92505%22]}).

4. Водянніков О. Королівський крокет або як відсторонити суддю Конституційного Суду України від посади. URL: [https://lb.ua/blog/oleksandr\\_vodennikov/476220\\_korolivskiy\\_krocket\\_abo\\_yak.html](https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/476220_korolivskiy_krocket_abo_yak.html).

5. Президент України підписав указ про відсторонення Олександра Тупицького від посади судді Конституційного Суду строком на два місяці. *Офіс Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-pidpisav-ukaz-pro-vidstoronennya-oleksand-65857>.

6. Інформація щодо відсторонення судді Конституційного Суду України від посади. 28.12.2020. *Конституційний суд України*. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/informaciya-shchodo-vidstoronennya-suddi-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-vid-posady>.